संस्कृतसुधा

नवमी कक्ष्या

संयुक्तपाठ्यक्रमः

9th Sanskrit Reader

(Composite Course)

सम्पादकमण्डली

आचार्य विरिवेण्टि मुरलीधरशर्मा
शिक्षाविभागः,
राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्
(मानितविश्वविद्यालयः)
तिरुपतिः

डा.दोर्बल प्रभाकरशर्मा
विश्रान्तप्राचार्यः,
वाड्रेवु जोगम्मसंस्कृतकलाशाला,
कोव्वूरु, पश्चिमगोदावरी जिल्ला

विद्वान् तिगुल्ल श्रीहरिशर्मा
विश्रान्तप्राचार्यः
श्री राजराजेश्वसंस्कृतकलाशाला
वेमुलवाडा, करींनगरजिल्ला

विषयनिपुणौ

आचार्य रमाकान्त अग्निहोत्री
विश्रान्तप्राचार्यः, दिल्लीविश्वविद्यालयः
नवदेहली

श्री सुवर्ण विनायकः,
संयोजकः, राष्ट्रविद्यापरिशोधनशिक्षणसंस्था,
आन्ध्रप्रदेशः, हैदराबाद्

संयोजिका

श्रीमती के.आर्.टि.एल्.ज्योतिर्मयी,
उपन्यासिका, राज्यविद्यापरिशोधनशिक्षणसंस्था, आन्ध्रप्रदेशः, हैदराबाद्.

पाठ्यपुस्तकविकासमुद्रापकसमितिः

प्रधाननिर्वहणाधिकारी
ए. सत्यनारायण रेड्डि,
सञ्चालकः,
राज्यविद्यापरिशोधनशिक्षणसंस्था,
आन्ध्रप्रदेशः, हैदराबाद्

निर्वाहकः
डा।। एन्.उपेन्द्र् रेड्डि
आचार्यः,
विद्याप्रणालिकापाठ्यपुस्तकविभागः,
राष्ट्रविद्यापरिशोधनशिक्षणसंस्था,
आन्ध्रप्रदेशः, हैदराबाद्

प्रधानव्यवहारनिर्वाहकः
श्री बि.सुधाकरः
सञ्चालकः,
प्रभुत्वपाठ्यपुस्तकमुद्रणालयः,
आन्ध्रप्रदेशः, हैदराबाद्

आन्ध्रप्रदेशप्रभुत्वप्रकाशनम्

सत्यमेव जयते   *धर्मो रक्षति रक्षितः*

विद्या ददाति विनयम्   *कृषितो नास्ति दुर्भिक्षम्*

©SCERT not to be republished

© Government of Andhra Pradesh, Hyderabad

New Edition

First Published 2013

All rights reserved

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission in writing of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

The copy right holder of this book is the Director of School Education, Hyderabad, Andhra Pradesh.

© SCERT not to be republished

This Book has been printed on 70 G.S.M. SS Maplitho
Title Page 200 G.S.M. White Art Card

आन्ध्रप्रदेशप्रभुत्वस्य निश्शुल्कवितरणम्

Printed in India
at the Andhra Pradesh Govt.Text Book Press,
Mint Compound, Hyderabad,
Andhra Pradesh.

पुरोवाक्

भाषा विचाराणामुपयोगार्थं प्रभावि साधनम् । बालाः जन्मतः अनेकभाषाः ज्ञातुं समर्थाः भवन्ति इति भाषाशास्त्रज्ञाः न्यरूपयन् । बालैः पाठशालायाः प्रवेशात् पूर्वमेव स्वपरिसरेषु केवलश्रवणेन विविधभाषाः अधिगच्छन्तीति विषयः अस्माकम् अनुभवे अस्त्येव । विविधभाषाभ्यासेन बालानां ज्ञानं विस्तृतं भवति । बहुभाषावेत्तृषु बालेषु प्रज्ञा विशिष्टा भवति इति बहुभिः परिशोधनैः निरूपितम् ।

अस्माकं देशे त्रिभाषासूत्रं प्रयोगे अस्तीति कारणतः पाठशालाशिक्षायां बालाः प्रथमभाषारूपेण मातृभाषाम्, द्वितीयभाषात्वेन प्रान्तीयभाषाम् अथवा हिन्दीभाषां, तृतीयभाषात्वेन आंग्लभाषां च अभ्यस्यन्ति । त्रिभाषासूत्रानुसारं संस्कृतम् अस्माकं राज्ये ऐच्छिकभाषारूपेण अधीयते । अत्र संयुक्तपाठ्यक्रमे अंशतया प्रथमभाषया तेलुगुभाषया सह संस्कृतं बोध्यमानमस्ति । संयुक्तपाठ्यक्रमे विंशत्यङ्कानां कृते संस्कृतं परिकल्पितम् ।

राष्ट्रियविद्याप्रणालिकापत्रम् २००५ वर्षस्य संस्कृतम् आधुनिकभाषात्वेन अधिगन्तुं शक्यते इति सूचयति । अनादिकालतः संस्कृतस्य भारतीयभाषाभिः अविनाभावसम्बन्धः अस्ति । अतः इतरभाषासु इव भारतस्य बहुभाषिकत्वे संस्कृतम् अविभाज्यम्, अनिवार्यञ्च । संस्कृतभाषाध्ययनेन इतरभाषापदानां परिचयः भवति । तेन भाषान्तरेषु विद्यमानानां शास्त्रसाङ्केतिकपारिभाषिकपदानां निर्दुष्टोच्चारणम्, अवगमनं सुकरं भवति । नैतिक-सामाजिकमूल्यानि, धार्मिकदृष्टिः, ऋजुवर्तनम् इत्यादयः सद्गुणाः संस्कृताध्ययनेन जायन्ते ।

प्राचीनकालतः अद्यावधि तेलुगुभाषायां बहूनि संस्कृतपदानि असङ्ख्याकानि व्यवहारे सन्ति । संस्कृताध्ययनं ये कुर्वन्ति ते तेलुगुभाषां समर्थतया उपयोक्तुं शक्नुवन्ति। आन्ध्रप्रदेशराज्यविद्याप्रणालिका-परिधिपत्रम् २०११ वर्षस्य संस्कृताध्ययनस्य आवश्यकतां प्रस्तौति ।

संस्कृतभाषाबोधने अध्यापकानां दायित्वं बहु वर्तते। तैः अनिवार्यतया संस्कृतेनैव संभाषणं करणीयम् । अभ्यसने सर्वेषां छात्राणां भागग्रहणं स्यात्, यथासाध्यं संस्कृतपदानि, तेलुगुभाषागततत्समपदैः तोलयन्तः, छात्रैः तानि वाचयन्तः, संस्कृतभाषावातावरणस्य निर्माणे अध्यापकाः पर्याप्तमवसरं कल्पयेयुः । तदर्थं सरलमौखिकसंभाषणानि, गीतानि जून्, जुलै मासयोः वक्तव्यानि ।

एतस्य पाठ्यपुस्तकस्य रूपकल्पने भागभाजाम् , उपाध्यायानाम्, उपन्यासकालानां, विषयनिपुणानां, चित्रकाराणां, कार्यसंयोजकानाम्, उट्टङ्कानां, चित्रसंयोजकानां, पाठ्यपुस्तकरूपकल्पने सहकृतवतां देहलीविश्वविद्यालयीयप्राचार्याणां रमाकान्त-अग्निहोत्रिमहोदयानाम्, सम्पादकमण्डलिसभ्यानाम्, सर्वेषां कृते विशेषकृतज्ञताः ।

एतस्मिन् पाठ्यपुस्तके पाठ्यांशतया सम्प्रकाशनेभ्यः बहूनंशान् सङ्ग्रहीतुम् अनुमतिं दत्तवत्यै संस्कृतभारत्यै विशेष धन्यवादाः । पाठ्यपुस्तकमिदं छात्राणां भाव्यभ्यसनाय आवश्यकानि सामर्थ्यानि, पाटवं च वर्धयतीति आशास्महे ।

सञ्चालकः
राज्यविद्यापरिशोधनशिक्षणसंस्था,
आन्ध्रप्रदेशः, हैदराबाद्

© SCERT not to be republished

अध्यापकेभ्यः सूचनाः

- पाठ्यपुस्तकस्य उपयोगात् पूर्वं पाठ्यपुस्तकेन अपेक्षितानि सामर्थ्यानि ज्ञातव्यानि । पुरोवाक्, विषयसूची इत्यादिकम् अवश्यं पठनीयम् ।
- पाठ्यपुस्तकं प्रथमभाषायाः तेलुगुभाषायाः अनुबन्धरूपेण उपयोक्तव्यम् ।
- मातृभाषायाः बोधनार्थं सप्ताहे चतुरः कालांशान्, संस्कृतस्य पाठनाय कालांशद्वयं च उपयोक्तव्यम् ।
- एतस्य पाठ्यपुस्तकस्य बोधनार्थम् एकस्मिन् विद्यासंवत्सरे प्रायशः ७५ कालांशाः भवन्ति ।
- मातृभाषायाम् एकैकस्मिन् विभागे एकस्य पाठस्य विकल्पतया चत्वारः पाठाः, तथैव उपवाचकस्थानां पाठानां च विकल्पतया अस्मिन् पाठ्यपुस्तके स्थितान् सप्तपाठ्यांशान् बोधयेयुः ।
- मातृभाषायां (तेलुगुपुस्तके) त्यक्तव्याः पाठाः तेलुगुपाठ्यपुस्तकविषयसूचिकायां संसूचिताः । अवश्यं तत्सूचनाप्रकारं ते पाठाः त्यक्तव्याः ।
- प्रत्येकमपि पाठस्य अष्टौ कालांशाः इति अंशं, तथैव ५६ कालांशान् दृष्टौ निधाय पाठ्यपुस्तकं निर्मितम् । तदनुगुणं कालांशविभजनं कृत्वा प्रणालिका रचनीया । बोधनाभ्यासप्रक्रियाः निर्वोढव्याः ।
- अष्टसु कालांशेषु पाठगतस्य विषयस्य बोधनाय त्रयः कालांशाः उपयोक्तव्याः । अवशिष्टकालांशान् उन्मुखीकरणाय, गणशः पाठनाय, अर्थावगाहनाय, अभ्यासान् कारयितुं, व्यक्तिगतपाठनाय च उपयोक्तव्याः ।
- पाठबोधनस्य अपेक्षया अभ्यासान् कारयितुमेव अधिकाः कालांशाः उपयोक्ताव्याः । एतदर्थम् आवश्यकता-नुसारम् उपाध्यायः छात्राणां साहाय्यं कुर्यात् ।
- पाठ्यपुस्तके पाठगताः विषयाः सोपानक्रमे बोधनानुगुणम् आयोजिताः । एतं क्रममाश्रित्य एव अभ्यसनप्रक्रियाः पूरणीयाः ।
- पुस्तके छात्रैः साधनीयानां सामर्थ्यानां पट्टिका अस्ति। छात्रैः तानि साधनीयानि ।
- पुस्तके चत्वारः भागाः सन्ति । पाठ्यांशबोधनेन सह अभ्यासाः कारणीयाः सामर्थ्यानि अपि साधनीयानि ।
- सर्वस्य पाठस्य आरम्भे उन्मुखीकरणमित्यंशः अस्ति । तदधिकृत्य छात्रैः सम्भाषणं कारयितव्यम् । शिक्षकाः तदर्थं दत्तैः प्रश्नैः सह चिन्तयितुं योग्यान् अन्यानपि प्रश्नान् प्रष्टुं शक्नुवन्ति ।
- पाठ्यांशगतं विषयमवगन्तुं बोधनाभ्यसनप्रक्रियायाम् उचितां पद्धतिम् अनुसरेयुः ।
- पाठ्यांशबोधनात् पूर्वमेव तत्रस्थान् श्लोकान्, गीतानि च उपाध्यायाः आदर्शपूर्णतया वाचयेयुः । छात्राः च अनुवाचनं कुर्युः ।
- व्यक्तिशः प्रवाहपूर्णतया पाठं पठितुम् अभ्यासः कारयितव्यः ।
- छात्राः गणशः उपविश्य पाठ्यांशं संभाषणरूपेण यथा वदेयुः तथा अध्यापकैः व्यवस्था करणीया ।
- पाठ्यांशानां स्वभावानुगुणं विविधबोधनाभ्यासव्यूहानां रचनां कृत्वा, तदनुसारं पाठ्यांशाः बोधनीयाः ।
- व्याकरणम् अनुप्रयुक्ततया बोधनीयम्। तदनुसृत्य एव अभ्यासाः कारयितव्याः ।
- एकस्मिन् पाठे निर्दिष्टानि सामर्थ्यानि ८०% छात्राः साधयन्ति चेदेव पाठान्तरं बोधनीयम् । एतदर्थं मासे स्थितानां कालांशानां विभजनार्थं योजना करणीया ।
- साधनीयानां सामर्थ्यानाम् अनुगुणं कृत्यानि **व्यक्तिशः** अथवा **गणशः** निर्वोढव्यानि ।
- छात्राणां व्यक्तिशः पठनं प्रथमं भवेत् । ततः आवश्यकतानुसारं गणशः कार्यं दातव्यम् । गणशः कार्याणां कक्ष्याप्रकोष्ठे प्रदर्शनानन्तरं तद्गतानां दोषाणां चर्चाद्वारा निराकरणं कुर्युः ।

शृण्वन्तु,विचिन्त्य वदन्तु	-	**अत्रस्थानि कृत्यानि पूर्णतया कक्ष्याप्रकोष्ठे एव कारयितव्यानि।**
पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु	-	**कृत्यानि व्यक्तिशः** अथवा **गणशः** कारयितव्यानि।
स्वीयरचना	-	**कक्ष्याप्रकोष्ठे कृत्यनिर्वहणं** भवेत्। ततः **स्वयं लेखनाय** अवकाशः कल्पनीयः।
पदजालाभिवृद्धिः	-	**गणशः** कृत्यानि कारयितव्यानि। ततः **व्यक्तिशः** लेखनीयानि।
सर्जनात्मकता, प्रशंसा, परियोजना	-	इत्यत्र दत्तानि कृत्यानि आदौ कक्ष्याप्रकोष्ठे चर्चया स्पष्टीकरणीयानि। तेषां साधने छात्राणाम् अवगाहनं कल्पनीयम्।
व्याकरणम्	-	व्याकरणांशानां बोधनसमये उदाहरणानि **कृष्णफलके लेखनीयानि।** ततः चर्चया विषयावगाहनं कारयितव्यम्। ततः अभ्यासकृत्यानि कारयितव्यानि।

- छात्रैः लिखितेषु विषयेषु दोषाणां निवारणार्थं कक्ष्याप्रकोष्ठे चर्चा आयोजनीया। चर्चासमये क्रमशः भावः, वाक्यनिर्माणम्, पदानामौचित्यम्, अक्षरदोषाः च चिन्तनीयाः। आत्मना कृतान् दोषान् छात्राः स्वयमेव जानीयुः।
- निरन्तरसमग्रमूल्याङ्कने अंशतया छात्राणां प्रगतिः सर्वदा तेषां सामर्थ्यानुगुणं पञ्जीकरणीया। तदर्थम् एका पञ्जिका उपयोक्तव्या।
- अस्मिन् नूतनपाठ्यपुस्तके प्राधान्येन पञ्च अंशान् दृष्टौ निधाय पाठ्यांशाः चिताः। ते च - १) देशभक्तिः, नैतिकमूल्यानि, मानवसम्बद्धाः, २) छात्रस्वभावाः,शक्तिसामर्थ्यानि, ३) पर्यावरणं, प्रकृतिः, समाजः, ४) भाषाभिरुचिः, सर्जनात्मकता, हास्यम्, ५) संस्कृतिः, सम्प्रदायः, कथाः, गीतानि, श्लोकाः, आत्मकथा, सम्भाषणम्,भित्तिपत्रम् इत्यादिषु रूपेषु पाठाः समुपस्थापिताः।
- अनुबन्धे शब्दाः, धातवः दत्ताः सन्ति। पाठ्यांशेषु कृत्यानाम् अभ्याससमये सन्दर्भानुसारम् अनुबन्धे दत्तानां शब्दानां धातूनां च अभ्यासः छात्रैः कारयितव्यः।
- पाठ्यांशेषु अवकाशानुसारं मानवीयमूल्यानि, पर्यावरणम्, कलाः, कार्यम्, अनुभवः इत्यादिविषयेषु चर्चां प्रकल्प्य योग्याः अभ्यासाः कल्पनीयाः। श्लोकाः छात्रैः कण्ठस्थीकरणीयाः।
- नित्योपयोगिनां वस्तूनाम् , वृत्तीनाम् आधिकारिकनामानि पाठेषु सन्ति। तेषां चित्रैः, वस्तुभिः च एका प्रदर्शिनी विद्यालयीयोत्सवेषु आयोजनीया।
- साधनीयानि सामर्थ्यानि लक्ष्यीकृत्य पाठ्यपुस्तकं विनिर्मितमस्ति। अतः मूल्याङ्कने अंशतया जूलै, सेप्टेम्बर, नवम्बर, फिब्रवरी मासेषु छात्राणां प्रगतिः सामर्थ्यानुगुणं व्यक्तिशः पञ्जीकरणीया।
- अक्टोबर्, एप्रिल मासयोः अवधिपरीक्षयोः सामर्थ्याधारप्रश्नपत्राणि अध्यापकैरेव सज्जीकरणीयानि।
- संस्कृतभाषायाम् अधिकारसम्पादनाय केवलं पाठ्यपुस्तकमेव साधनं न स्यात्। पाठ्यपुस्तकेन सह संस्कृते बालसाहित्यम्, कथाः, पत्रिकाः अपि अवश्यं पाठनीयाः। एतदर्थं कक्ष्याग्रन्थालयस्य पोषणं सम्यक् करणीयम्।
- सम्भाषणसामर्थ्यस्य वर्धनार्थं, वाक्यरचनाकौशलस्य वर्धनार्थं, अव्यय-विभक्ति-लकार-सङ्ख्यादीनां प्रयोगनैपुण्यस्य विकासार्थं च दशदिनसंस्कृतसम्भाषणशिबिरम् आयोजनीयम्।

वन्दे मातरम्

- बंकिंचन्द्र छटर्जी

वन्दे मातरम् वन्दे मातरम्
सुजलां सुफलां मलयजशीतलाम्
सस्यश्यामलां मातरं वन्दे मातरम्
शुभ्रज्योत्स्नापुलकितयामिनीम्
फुल्लकुसुमितद्रुमदलशोभिनीम्
सुहासिनीं सुमधुरभाषिणीम्
सुखदां वरदां मातरं वन्दे मातरम्

पठत संस्कृतम्

- श्री मञ्जुनाथशर्मा

पठत संस्कृतं, वदत संस्कृतम्
लसतु संस्कृतं चिरं गृहे गृहे च पुनरपि || पठत ||

ज्ञानवैभवं वेदवाङ्मयम्
लसति भवभयापहारि यत्र मुनिभिरार्जितम्
कीर्तिरार्जिता यस्य प्रणयनात्
व्यास-भास-कालिदास-बाणमुख्यकविभिः || पठत ||

स्थानमूर्जितं यस्य मन्वते
वाग्विचिन्तका हि वाक्षु यस्य वीक्ष्य मधुरताम्
यद्विना जना नैव जानते
भारतीयसंस्कृतिं सनातनाभिदां वराम् || || पठत ||

जयतु संस्कृतं संस्कृतिस्तथा
संस्कृतस्य संस्कृतेश्च प्रणयनाच्च मनुकुलम्
जयतु संस्कृतं, जयतु मनुकुलम्
जयतु जयतु संस्कृतं, जयतु जयतु मनुकुलम् || || पठत ||

© SCERT not to be republished

राष्ट्रियगीतम्

- रवीन्द्रनाथ् ठागूर्

जनगणमन अधिनायक जय हे !
भारतभाग्यविधाता !
पञ्जाब सिन्धु गुजरात मराठा,
द्राविड उत्कल वङ्ग !
विन्ध्य हिमाचल यमुना गङ्गा
उच्चल जलधि तरङ्गा !
तव शुभ नामे जागे !
तव शुभ आशिष मागे !
गाहे तव जय गाथा !
जनगणमङ्गलदायक जय हे
भारतभाग्यविधाता !
जय हे ! जय हे ! जय हे !
जय जय जय जय हे !

© SCERT not to be republished

प्रतिज्ञा

भारतदेशः मम मातृभूमिः । भारतीयास्सर्वे मम सहोदराः ।

अहं मम देशं प्रीणामि । सुसम्पन्ना, बहुविधा भारतीया सांस्कृतिकसम्पत् मम गर्वकारणम् । तस्याः योग्यजनो भवितुं सर्वदा अहं परिश्रमं करोमि ।

मम मातापितरौ, उपाध्यायान्, ज्येष्ठान् सर्वान् च पूजयामि। सर्वैः सह सगौरवं व्यवहरामि ।

मम देशस्य विषये, प्रजानां विषये सेवानिरतिं भजामि । जन्तूनां विषये दयालुः भवामि इति च प्रतिज्ञां करोमि ।

सर्वेषां श्रेयोऽभिवृद्धयः एव मम आनन्दस्य कारणम् ।

पाठ्यपुस्तकरूपकर्तारः

श्रीमती के.आर्.टि.एल्.ज्योतिर्मयी
उपन्यासिका,
राष्ट्रविद्यापरिशोधनशिक्षणसंस्था,
आन्ध्रप्रदेशः, हैदराबाद्.

श्रीमती पि.माधवी
अध्यापिका,
ब्रिलियंट ग्रामर् उन्नतपाठशाला,
दिलशुखनगरम्, हैदरावाद्

डा.मरुधूरि नरसिंहाचार्यः
सहाध्यापकः
नगरपालकोन्नतपाठशाला
विजयवाडा, कृष्णा जिल्ला

श्री नमिलिकोण्ड हरिप्रसादः
विश्रान्तप्रधानोपाध्यायः,
श्रीराजराजेश्वरसंस्कृतपाठशाला,
वेमुलवाडा, करींनगर् जिल्ला

श्री तिरुनगरि लक्ष्मणस्वामी
सहाध्यापकः
श्री राजराजेश्वरसंस्कृतपाठशाला,
वेमुलवाडा, करींनगर् जिल्ला

डा.नारायणं वेङ्कटराम्बाबु
सहाध्यापकः,
जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला,
नकरिकल्लु, गुंटूरु जिल्ला

श्री इक्कुर्ति वेङ्कटेश्वर्लु
सहाध्यापकः
गेट् उपाध्यायशिक्षणाकलाशाला
तिरुपति, चित्तूरु जिल्ला

श्री तुर्लपाटि शिवरामकृष्णः
संस्कृताध्यापकः
दिल्ली पब्लिक् स्कूल्
नाचारम्, हैदराबाद्।

श्री के.रङ्गराजु
सहाध्यापकः
जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला
रंङ्गापुरम्, रंङ्गारेड्डि जिल्ला

श्री एन.सुब्रह्मण्येश्वरशर्मा
सहाध्यापकः
पि.वि.आर.पुरपालकबालिकापाठशाला
ओङ्गोल्

श्री कोम्पल्लि शिवकुमारः
सहाध्यापकः
जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला
पर्लपल्लि, करीम्नगर जिल्ला।

चित्रकाराः

कूरेल्ल श्रीनिवास्, प्रधानाध्यापकः, जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला, कुर्मेडु, नल्लगोण्ड जिल्ला
के.बाबु, प्रधानाध्यापकः, जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला वज्रेपल्लि, निजामाबाद् जिल्ला
टी.वि. रामकृष्णः, चित्रकारः, जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला, दुद्देड, मेदक् जिल्ला
टि.वि. मोहन्राज्, चित्रलेखनाध्यापकः, सङ्क्षेमगुरुकुलपाठशाला, वेलिगोण्ड, प्रकाशं जिल्ला
वड्डेपल्लि वेंकटेश्वर्लु, अध्यापकः, प्राथमिकपाठशाला, सोमवरं, नल्लगोण्ड जिल्ला
ए. गौरय्या(गौतम्), चित्रलेखनाध्यापकः,जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला, नकिरेकल, नल्लगोण्ड जिल्ला
वि.वि.आर. चारि, चित्रकारः, निर्मल्, आदिलाबाद् जिल्ला
कस्तूरि प्रभाकर, चित्रलेखनाध्यापकः,जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला, पिल्लमर्रि, नल्लगोण्ड जिल्ला
के राघवाचारि, चित्रलेखनाध्यापकः,जिल्लापरिषत् उन्नतपाठशाला, नकरिकल्, नल्लगोण्ड जिल्ला

उट्टङ्कः

श्री तुर्लपाटि शिवरामकृष्णः, संस्कृताध्यापकः दिल्ली पब्लिक् स्कूल् नाचारम्, हैदराबाद्

© SCERT not to be republished

विषयसूची

पाठस्य नाम	प्रक्रिया	मासः	पृष्ठसङ्ख्या
प्रथमः भागः			
१. समर्थः कः ?	सुभाषितश्लोकाः	जून् जुलै	1-9
❖ कतमः योग्यः ?	पठन्तु, नन्दन्तु		10
द्वितीयः भागः			
२. मृद्विनायकः	दूरदर्शने चर्चा	अगस्ट्	11-20
३. रामप्पदेवालयः	निबन्धः	सेप्टेम्बर् अक्टोबर्	21-29
❖ चिन्ता	पठन्तु, नन्दन्तु		30
तृतीयः भागः			
४. परिचिन्तयन्तु	चाटुश्लोकाः	नवम्बर्	31-40
५. सत्यनिष्ठा	कथा	डिसम्बर्	41-49
❖ मां दग्ध्वा खादन्तु..... ।	पठन्तु, नन्दन्तु		50
चतुर्थः भागः			
६. वसुधैव कुटुम्बकम्	प्रसङ्गपाठः	जनवरी	51-58
७. भूमाता	आत्मकथा	फ्रिब्रवरी	59-68
पुनश्चरणम्		मार्च, एप्रियल्	

अनुबन्धः

शब्दरूपाणि	69-72
धातुरूपाणि	73-82
पदकोशः	83-85
क्रियापदकोशः	86

❖ इत्यनेन चिह्नेन चिह्नितानि 'पठन्तु - नन्दन्तु' इत्यस्मिन् निर्दिष्टाः अंशाः मूल्याङ्कनाय न उपयोक्तव्याः ।

©SCERT not to be republished

अनेन पाठ्यपुस्तकेन छात्रैः साधितव्यानि सामर्थ्यानि

I. शृण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

गीतानि,श्लोकाः, सम्भाषणानि, कथाः इत्यादीन् विषयान् श्रुत्वा छात्राः अवगच्छेयुः। तेषां भावान् मातृभाषया वक्तुं शक्नुयुः।

संस्कृतेन पृष्टान् प्रश्नान् छात्राः अवगच्छेयुः। तेषां योग्यानि समाधानानि संस्कृतेन वदेयुः।

ज्ञातान् विषायान् अधिकृत्य संस्कृतेन वदेयुः।

लघूनि भाषणानि संस्कृतेन कर्तुं शक्नुयुः।

II. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

श्लोकाः, कथाः, गीतानि, सम्भाषणानि, आत्मकथाः, निबन्धाः, लेखाः इत्यादिसंस्कृतविषयान् धाराप्रवाहतया अवगच्छेयुः पठेयुश्च।

पाठितस्य विषयस्य आधारेण दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि लिखेयुः। पठनावगाहनस्थानि कृत्यानि दोषान् विना कुर्युः।

अपरिचितानां कथानां, पत्रिकाणां च पठनेन विषयानवगच्छेयुः।

III. स्वीयरचना

ज्ञातान्, दृष्टान्, श्रुतान् च विषयान् उद्दिश्य स्वप्रतिस्पन्दनं संस्कृतेन लेखितुं शक्नुयुः।

बहुलसमाधानवतां प्रश्नानां संस्कृतेन उत्तराणि लिखेयुः।

छात्राः स्वेच्छाः, स्वानुभवान् संस्कृतेन लेखितुं शक्नुयुः। आत्मानं तत्तत्सन्दर्भे ऊहित्वा तत्र किं कर्तुं शक्नुयादिति संस्कृतेन लेखितुं शक्नुयुः।

IV. पदजालाभिवृध्दिः

पाठ्यमानेषु अथवा श्रूयमाणेषु विषयेषु स्थितानां नूतनपदानां सन्दर्भानुगुणम् अर्थं ग्रहीतुं शक्नुयुः।

ज्ञातपदानामाधारेण स्वयं वाक्यानि लेखितुं शक्नुयुः।

समानार्थकपदानि, विरुद्धार्थकपदानि च ज्ञातुं शक्नुयुः।

V. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

प्रक्रियापरिवर्तनं कर्तुं शक्नुयुः।

कथाः, गीतानि, कविताः स्मरेयुः। स्वयं रचयेयुः।

लेखानां लेखनसामर्थ्यं प्राप्नुयुः । चित्राणां लेखनं, तेषां वर्णनं च स्वयं कर्तुं शक्नुयुः।

तेलुगभाषांशानाम् अनुवादं संस्कृतेन कर्तुं शक्नुयुः।

VI. प्रशंसा

कवीनां, रचयितृणां रचनाविधानं प्रशंसितुं शक्नुयुः।

स्फूर्तिप्रदं विषयमधिकृत्य लिङ्ग-धर्म-वर्गादिभेदान् विना प्रशंसां कुर्युः।

अन्येषां संस्कृतिसम्प्रदायान् प्रशंसेयुः।

VII. व्याकरणांशाः

भाषाभागान् व्याकरणांशान् च ज्ञातुं शक्नुयुः। विभक्तीः अवगच्छेयुः । तासां प्रामुख्यं च जानीयुः। विना दोषं तासां प्रयोगसामर्थ्यञ्च प्राप्नुयुः ।

वाक्यभेदान् जानीयुः। स्वयं प्रयोक्तुं शक्नुयुः।

लिङ्गभेदान् विना दोषं प्रयुञ्जीरन् ।

कालानुसारं लकाराणां, पुरुषाणां च प्रयोगे समर्थाः भवेयुः ।

सन्धीनां संयोजने, विघटने, समासानां विग्रहवाक्यानां च प्रयोगे समर्थाः भवेयुः।

© SCERT not to be republished